

קובץ
זכור לאברהם

בית מדרש
ישיבת אליהו
חולון

שנת ועשה חסר עם ארני אברהם
(תשמ"ט לפ"ק)

עיריית ת"א - מחלקת התרבות
הספרייה ע"ש הרמב"ם
תל-אביב

הרב אברהם יוסף חבצלת

תוספות ספרדיות *

פרק חמישי – אין עומדין

[לא, ב] **אני האשה הנצבת עמכה**, (שמואל א, א, כו) **מכאן שאסור לישיב וכו'**. מדקאמר [עמכה] מכלל דאיהו ניצב עמה ולא יושב. ואית דמפרשי מדכתיב עמכה, בה"א, דהויין חמש אמות, [א'] דתפילה וד' אמות כל סביבה, ופירוש קמא עיקר.

והני ד' אמות שאמרו בין מלפניו בין מלאחריו בין מן הצדדים. וכתב גאון: וששאלתם ה"ד שאסור לישיב בצד ד' אמות של תפילה שכשעומד אדם להתפלל אסור לישיב בצד ד' אמות שלו, מפני

פרק חמישי – הערות

* מכת"י וורצלי 1/4 (מ"ס במכון לתצלומים 30923). על החבור ומחברו ראה מוריה, שנה יד גליון א"ב, אדר תשד"מ. הנני מודה בזה לעובדי המכון לתצלומים על סיועם האדיב.

1. כן פירשו רבינו חננאל (הובא בספר הנר ובאור"ז), רבינו יונה, וכ"מ מרש"י. וכמ"ש במכתם: בתוך ד"א הוא נקרא עמו, כלומר ברשותו. ולפי"ז מדייק הש"ס מעלי, דניצב עמה ולא ישיב, דאסור לעמוד בד"א של המתפלל. והנה בט"ז, או"ח קב"ס"ק א', הקשה למה לא ישיב, הרי חשבה לשיכורה, ותי"ץ הראש יוסף דאמנם שיכור אסור בתפילה אבל אם התפלל אסור לעמוד בד"א שלו.
2. דגברא באמתא על אמתא יתיב. וז"ל הילקוט שמעוני פר' תצא סי' תתקלד: חמש אמות לכל צד. וע"ע בספר האשכול, הל' תפילה סי' יב. ועי' להלן.
3. זה לשון בה"ג (ד"ו ד' ע"א): עמכה מלא ה', חמשה. עכ"ל. אמנם אפשר שאין כוונתו לפירוש רבינו אלא לפירוש רבינו יונה ותוס' ר"י החסיד: ויש אומרים עמכה מלא, בה', כלומר שלא היה יושב בתוך ד"א שהיתה מתפללת כי אם באמה חמישית. ומכאן דבתוך ד"א אסור לישיב.
4. כ"ה בתוס' וברא"ש. ונתן טעם לדבריו: בז"ה בגימטריה תריסר, דהיינו ד' אמות לכל רוח. וכבר הקשה המהרש"ל דהחשבון אינו נכון, והגיה דיש למחוק התיבות, "בין מלאחריו", ואכן בתוס' הרא"ש ליתא. וכן לשון המאירי: בז"ה בגימטריה י"ב, ד' לפניו וח' משני צידיו. עכ"ל. גם ברמב"ם, פ"ה מתפילה ה"ו כתב להדיא "לעבור לפניו". וכן במאורות בסוגיין כתב דלאחריו שרי. וכ"פ מרן בשו"ע. ועי' מהרש"א שיישב גירסת התוס' ושפיר אפ"ל "בין מלאחריו".

5. ונראה דתליא בסברת האיסור. לפי מ"ש הט"ז דשכינה שורה כנגד המתפלל ודאי דלאחריו שרי. וכן לטעם המאירי שהיושב מבלבל תפילת המתפלל. אמנם לפי טעם רבינו, שנראה כאפיקורס כיון שזה מתפלל וזה יושב ובטל, ודאי שאסור גם לאחריו.
- תשובת רב האי גאון הובאה בשבולי הלקט סי' כ"ה ועוד, בקצת שינוי. ועי' אוצה"ג חלק התשובות סי' קצ. לתשובה זו רמזו תוס' והראשונים בסוגיין.

שד"א של תפילה מקום שכינה הוא. וראיה לדבר – שכשגומר תפילתו צריך שיפסע ג' פסיעות לאחוריו ואח"כ יתן שלום. וכל כך למה – מפני כבוד שכינה, דק"ל ד"א של תפילה מקום שכינה, וגנאי הוא שזה עומד בתפילה וזה יושב ובטל. אבל אם היה קורא קריאת שמע או עוסק בתורה ואינו מפליג עצמו לדבר אחר מותר. אלו דברי גאון.

ומדמדמה לה לג' פסיעות משמע דס"ל דאמה דקאי בה בכלל דד' אמות היא. ולא דייקא הך סברא, דודאי בכולהו מילי דתפילה משמע דד' אמות שאמרו בר מאמתא ידיה הוא. דהא לענין הרחק ד"א מן הטנופת לא סגי בג' אמות ואמתא ידיה, אבל צריך ד"א בר מאמתא ידיה, משום דכל ד"א דסביביו מקום שכינה הוא.

ומאי דכתב גאון במי שעוסק בתורה או קורא – מילי דסביר' ניהו ואיכא למסמך עלייהו.

[לסוף הפרק] גרסינן בסדר יומא פרק הוציאו לו: א"ר אלכסנדר א"ר יהושע בן לוי כל המתפלל צריך שיפסיע ג' פסיעות לאחוריו ואח"כ נותן שלום. תניא נמי הכי וכו', עד ואם לא עשה כן ראוי לו כאילו לא התפלל. פי' צריך להפטר מלפני השם כדרך שאדם נפטר מלפני המלך. שכן מצונו בכהן גדול כשהיה יוצא מלפני ולפנים היה יוצא כדרך כניסתו פניו כלפי פנים ויוצא לאחוריו כדתנן התם בא לו כדרך כניסתו. ומ"ה ראוי לו כאילו לא התפלל, כיון שלא נפטר מלפני השם דרך כבוד ואימה ויראה. ואמרי' התם לענין כו'.

6. וגנאי הוא. בשב"ח: ונראה כאפיקורס. ואולי כוונת רבינו דגנאי הוא למתפלל שיהא אחר שומע תפילתו. וכמ"ש במאירי בסוגיין: שמא יתפלל על צרכיו וחבירו שומע ומתבייש. וכע"ז במכתם.
7. בראשונים הגירסא: או עוסק בתפילה. וכתב הטור בסי' ק"ב וז"ל: ומשמע מדבריהם שאם עוסק בתורה אסור, שלא הזכירו אלא ק"ש וברכותיה. והכי מסתבר, אע"ג דחמירא תורה מתפילה... בהא תפילה עדיפא... ועוד נלמד מן הנדון, שהרי עלי מסתמא לא היה עומד בטל מת"ת, ואפילו הכי היה צריך לעמוד. עכ"ל רבינו הטור. וע"ע להלן.
8. כ"ה להדיא בתשובת הגאונים, שערי תשובה סי' נח. וכ"כ בשבלי הלקט סי' כה; בה"ג שם; הרא"ה בסוגיין וילקוט שמעוני פר' כי תצא סי' תתקלד. אבל בפירוש הר"ש משאנץ והרע"ב למשנה (נגעים פי"ג מ"ב) פירשו דד"א עם מקום המתפלל הן. וכ"פ הלכה למעשה המג"א, או"ח ר"ס קב. וע"ע בשו"ת פרח שושן (לרב יהושע זיין, בעמ"ח שו"ת "שערי ישועה") כלל א' סי' י"א.
9. כ"פ הסמ"ג, הסמ"ק, הראבי"ה ובחידושים המיוחסים לריטב"א. באורחות חיים ובכל בו כתבו כן בשם גאון. ואפשר שתשובת רב האי גאון היתה לפניו כצורתה כאן. וזה לשון הרמ"ע מפאנו באלפסי זוטא בסוגיין (מהד' מכוון ירושלים ע"ט): ודווקא למי שבטל מן התורה... דייקא נמי דכתיב עמכה בהא יתירה לרמזו ה' חומשי תורה.

1. דף נג, ב. הובא ברי"ף בסוף פרקין, כ"ד ע"א. ובשלטי הגבורים על המרדכי סי' קיא.
2. עכ"ל הרי"ף.
3. במרדכי סי' קיא: והורגלו להשתחוות לפניו כעבד הנפטר מרבו. תדע דמה נשתנה סוף י"ח ברכות מסוף הקדיש של תפילות.
4. יומא נב, ב.
5. דברים לג, ב.

עוד אמרין התם משום שמעיה אמרו נותן שלום לימינו ואח"כ לשמאלו, שנאמר מימינו אש דת למו. רבא חזייה לאבבי דהוה יהיב שלמא לימיניה ברישא א"ל מי סברת לימין דידך, לשמאל דידך - שהוא שמאלו של הקב"ה. פי' כאילו הוא עומד לפני המלך ונותן שלום לימין המלך שהוא לשמאל עצמו ואח"כ לשמאל המלך שהוא ימינו.

אמר רב חייא בר אשי חזינא להו לאבבי ורבא דפסעי הנך ג' פסיעות בכריעה אחת, וטעמא דמילתא שכן דרך הנפטר מלפני המלך כורעי ופוסע לאחוריו ונותן שלום ויוצא. וכיון דהני ג' פסיעות בכריעה אחת, בסוף שלושתן מכלה ראשו לצד שמאל, קודם שזוקף מכריעתו, ונותן שלום, ומטה ראשו לצד ימין ונותן שלום. ובתר הכי זקיף וקאי. ומאן דאמר שלום בימיני שלום בשמאלי ודאי גוערין בו ומשתקין אותו בנזיפה.

וכתב הרב אלפסי דמשמיה דרב מרדכי אמרין דכיון דפסע ג' פסיעות לאחוריו ויהיב שלמא התם איבעי ליה למיקם. משל לתלמיד הנפטר מרבו אם חוזר לאלתר דומה לכלב שב על קיאו. אלא מיבעי ליה למיקם התם עד דפתח ש"ץ, וכי פתח שליחא דציבורא הדר לדוכתיה. ואיכא מ"ד עד דמטי ש"צי לקדושי. ומאן דמצלי ביחיד בדוכתא דכלו להו לפסיעות תמן נפיל על אפיה. ואי לא מתרחיק פורתא והדר לדוכתיה ויתב. והכי הוי מנהגא דילן.

6. וכ"פ הראב"ה סי' צו הובא במרדכי בפרקין סי' קיא, בתשב"ץ סי' רל"ח, ובהגהת סמ"ק סי' יא. ודלא כרבינו פרץ והרשב"א שפסקו דיש לאומרו. הביאם האורחות חיים תפילה סכ"ו. הרשב"ץ בסוגיין כותב: וכן אנו נוהגים. הרי שבספרד נהגו כהרשב"א. וכ"מ מהריטב"א ביומא שם שכתב: וכן ראיתי למורי הרב שהיה נוהג.
7. בשלטי הגבורים: רב מרדכי גאון. ועי' בהערה הבאה.
8. צ"ע מדוע הביא רבינו מאמר רב מרדכי מהרי"ף, הרי גמרא ערוכה היא ביומא שם. אכן בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תלו וסי' תרעה משמע דמאמר זה אינו בגמ'. ועי' דק"ס יומא שם דכ"מ מהרבה ראשונים שהוא רב מרדכי גאון ואינו מלשון הש"ס. וכ"ה ברשב"ץ להדיא. והשתא א"ש מדוע הביאו רבינו מן האלפסי. [עי' בהגהות הב"ח לרי"ף כאן].
9. בשח"ג: ש"צ לקדושה. בראב"ה ס"ק צו וברא"ה עמ' קא איתא כגירסת רבינו.

פרק שישי - כיצד מברכין

[לה, ב] שמן זית אי שתי ליה לחודיה מזיק ליה ולא בעי ברכה. פי' היזק איכא הנאה ליכא. והיכא דחייש בגרוניה וצריך לערעורי בשמן התנן בשבת לא יערערנו. אלא נותן שמן זית הרבה לתוך אניגרון ובולע. וכיון דלשמן צריך ה"ל שמן עיקר ואניגרון טפילה, ושאלמלא שבת לא היה צריך לאניגרון, וכיון דשמן עיקר מברך עליה בורא פרי העץ. וש"מ דכל מידי דרפואה דלית ליה הנאה - א"צ ברכה מידי. דרפואה ואית ליה הנאה - צריך ברכה. אלו דברי גאון.

ומדקאמר היזיקא איכא הנאה ליכא ש"מ דס"ל דלא מברך כלל, שאין כאן הנאה אין כאן ברכת נהנין. ולהכי אצטרכינן לאניגרון, דע"י אניגרון אית ליה הנאה ולא מזיק ליה. ומיהו אשכחן לבעלי ה"ג ופסוקות דקאמרי לישנא אחרינא: משח זיתא אי שתי ליה בעיניה ולא כלום, אלא שמברך שהכל. ואי חש בגרונו וקשתי ליה ע"י אניגרון - לרפואה קשתי ליה. ומברך ב"פ העץ, דה"ל שמן עיקר. ואי לא חש בגרונו ושתי ליה ע"י אניגרון, פי' כגון דבעי למישתי אניגרון ודומה שצריך ליפותו בשמן - אניגרון עיקר ועליו מברך ושמן מיפטר. ואע"ג דמר רב יהודאי כתב שתא משחא דזיתא בעיניה אזוקי ליה ולא מברך עליו ולא כלום, הא איהו כתב לעיל מינה כל ולא כלום שהכל נ"ב.

פרק שישי

1. ר"ל דאיכא תרתי לרעותא. א' - דליכא הנאה. ב' - דאיכא היזק. ועי' להלן.
2. תוספתא בשבת פ"ג ה"ח, ואינה משנה, ועי' בתוס' ריה"ח דצ"ל דתניא.
3. כע"ז כתב הרשב"א בשם רב האי גאון. ואפשר שכאן תשובתו בשלמותה. וע"ש ברשב"א דלאו דווקא שבת וחול אלא כל ששותהו לרפואה וכוונתו לשמן - מברך ב"פ העץ, ואם אינו שותהו לרפואה - כוונתו לאניגרון ומברך ברכת האניגרון (בפה"א).
4. וכ"ד התוס', ד"ה כיון.
5. וכ"כ כאן רש"י והרי"ף, הרשב"א בשם רב האי גאון, וטוש"ע רב ס"ד. ודלא כשיטת בה"ג והרמב"ם דלהלן.
6. לשון בה"ג. ד"ו דף ח' ע"ג.
7. בה"פ. הובא בבה"ג שם ע"ב. [את ספר ה"ג מייחס רבינו לר' שמעון מקיירא (עי' להלן דף לו, ב)]
8. עי' בה"ג שם.
9. הקשה הרשב"ץ הרי חזינן להדיא בכמה מקומות במכילתין שאינו מברך ולא כלום ובודאי הכוונה שאין לברך כלל. והסיק דב"ולא כלום אין לברך. וע"ש בהערות.

הילכך לדעת הלן רבבתא שמן בעיניה שהכל. והכי משמע דס"ל להר"מ בברכות (פ"ח ה"ב), הכי משמע להדיא משמעתיה דלקמן בענין קמחא דשערי דאסיקנא דאע"ג דקשי לקוקני כיון דמתהני מידי – שהכל. אבל ב"פ האדמה לא, משום דכה"ג לא הוי עיקר הנאתו, ולא עבדי אינשי לספניי משום דקשי להו.

הכי היא עיקר פירושא לשיטת בעלי הלכות והר"מ בהלן מילי. וודאי מילי דסמכא נינהו. ודאית ליה הוכחה מעיקר שמעתין כדכתבנין.

ושמעין מהאי שמעתתא דכל מידי דאכיל או שתי אינשי לרפואה ומתהני מיניה כדרך הנאתו – מברך עליו עיקר ברכתו. ואי לא מתהני מעיקר הנאתו, ומתהני גורו הנאה פורתא, לא מברך עליו עיקר ברכתו אלא ברכה דגריעא מיניה. ואי ליכא ברכה דגריעא מיניה, כגון שותה מים לרפואה או אוכל מלח דלאו כדרך הנאתו, לא מברך מידי. וזהו ששנינו (להלן מד, א) השותה מים לצמאו כו'. ואמרין בשלהי פרקין (מה, א) פרט לחנקתיה אומצא דלא מברך כלל כדבעין למימר קמן.

והני מילי דרפואות דמרירי וקשו למכלינהו ולא מתהני גרוע כלל, אע"ג דאית בהו לעיקר הנאה אחד מן המינים דמערבי אהדדי ברכה מעליא לא מברך כלל אפילו ברכה דבצירא מיניה. דהוא לא מתהני כלל הנאת גורו והנאת רפואות ליכא עלה ברכה כדבמינן. וכן הלכה.

[לו, א] קמחא דחיטי. רב יהודה אמר בורא פרי האדמה רב נחמן אמר שהכל נהיה בדברו. דאמר הואיל ואישתני אישתני. ולענין פסק הלכה חזינא ליה לבעל הלכות דפסק כרב נחמן, משום דכי היכי דלאו אורחא דאינשי לספויי קמחא דשערי ה"נ לאו אורחיהו לספויי דחיטי. ולגריעותא אישתני, דלאו היינו דרך הנאתו. והכי כתב גאון: כולהו רבבתא פסקו כרב נחמן ומילתא ידיע' הוא דלא רגילי אינשי לספויי. והכי כתב רבינו אלפסי, והר"מ פ"ג.

המהדיר, הגרד"צ הילמן העיר שלשונות אלו העתיק בה"ג מספר קדמון, ששמו נעלם מאיתנו, בה"ג מפרש שכל ולא כלום בלשוננו של המחבר הזה היינו שהכל ומעולם לא נתכוון לומר שכל מקום שנזכר בגמרא ולא כלום הכוונה לשחל. עכ"ד. וא"כ אפשר שרב יהודה שמזכיר כאן רבינו הוא שמביא הספר ההוא (ה"פ) ואכמ"ל.

[בברכה אחרונה "ולא כלום" הכוונה לברכת בנ"ר. עי' רש"י להלן לו, א, רי"ף ורא"ש על אתר. וביאור הגר"א או"ח סי' רי"ח ס"ק יט.]

1. גירסת ה"ג, הרא"ש ופסקי הרי"ד. בש"ס שלפנינו ליתא.
2. בה"ג ד"ו דף ז' ע"א; ד"ב עמ' 54.
3. רב האי גאון. הובא ברשב"א כאן.
4. כה, א. מדפי הרי"ף.
5. מהלכות ברכות ה"ב.

[לו, ב] קליפי רימון והנץ שלו. אע"ג דלענין ערלה שומר לפרי נינהו וחייבים בערלה, לענין ברכה לא מברך עליהו כלל, דלאו אוכלא הוא. דגבי ברכה – בתר אהנייתא אזלינן, וכיון דלא מתהני לא מברך. וה"נ בגרעיני פירות כגון בגרעיני אפרסק ודכוותיהו.

וגרעיני שקדים מרים – אע"ג דלענין ערלה פירא הוה או טפל לפירא, לענין ברכה לא מברך עליהו כלל, דהא מיירי דלא מתהני בהו ולא אורחא למיכלינהו אלא לרפואה. והכי כתב בעל הלכות ז"ל. אלא מי' חזינא ליה דקאמר דשקדים מרים ברוכבי' ה"ז מברך עליהו ב"פ העץ, דההיא שעתא לא מימרי ואחוננו למכלינהו הם.

ואע"ג דשקדים מתוקים ברוכביהו שהכל – התם הוא דאית להו עילויא אחרינא, לכי גמרי בישוליהו, ומתאכלי גרעיני דידהו. ברם הני דמרירי – לית להו עילויא אחרינא. ומסתברא ודאי דל"ש גדולים מרים, ל"ש מתוקים רכים, ל"ש מרים שממתקן ע"י האור או ע"י דבר אחר לא מברך עליהו אלא שהכל. ולזה הדעת נוטה.

ול"ד לגבי מעשר דקאמר בברייתא פרק בכל מערבין (עירובין כח, ב) אחד זה ואחד זה לחיוב, ואפילו גדולים מרים – הואיל ויכול למתקן ע"י האור. דשאני התם דלא גריעי מינה שחייב במעשר. ואע"ג דקטנים מתוקים פטורים ולא אמרי לא גרעי, מידק התם היינו טעמא דלאו אורחא ללקוטינהו בדוכתייהו. ומאן דאכל מינייהו – אכילת עראי היא, ולא חשיבא. ואפילו הכי קטנים המרים חייבים דכיון דלית ליה אכילה דעיקר אלא הך. אע"ג דלא אדעתא דהכי נטעי ליה – אכילת קבע קרינן להו, וחייבים במעשר. ברם לענין ברכת ב"פ העץ בתר עיקר הנאת פירא אזלינן. ואי מתהני ביה כדרך הנאתו ויברך ב"פ העץ, ואי לא לא.

[שם] הא ברטיבתא. הילכך זנגבילא רטיבתא בין בהומליתא בין בעיניה בורא פרי האדמה. יבשתא ולא כלום. וכן הלכה.

וכתבי רבבתא קמאי ז"ל דה"ה נמי בפלפלי דרטיבתא מברך ב"פ האדמה. בין בעיניה בין ע"י רקות. יבשתא ולא כלום. והכי כתב מר שמעון קיירא בה"ג דיליה' ומר רב האי גאון רב אלפסי והר"מ פ"ח.

1. בענין ברכה על שומר לפרי איכא פלוגתא דרבוותא. שיטת הרשב"א דגרעינים מתוקים אינם פרי ואינו מברך עליהם ב"פ העץ. ומה שחייבים בערלה – לא מדין פרי הוא אלא מריבויא דזאת הטפל לפרי. התוס' והרא"ש כתבו בקליפי אגוזים דכיון שחייבים בערלה מברך עליהם בפ"ה.
2. בגרעינים מרים שאינם ראויים לאכילה ע"י הדחק. ועי' להלן.
3. בה"ג שלפנינו ליתא, אבל כ"כ בשמו הראשונים בסוגיין (תוס' ריה"ח, הרא"ש רבינו יונה והרשב"א).
4. חי' הרשב"א בסוגיין. וע"ע במג"א סי' רב ס"ק ז', ובביאור הגר"א ובפרישה שם שחעלו דשקדים מרים שמתקן ע"י האור מברך עליהם בפ"ה.

1. כ"פ הרמב"ם פ"ח מהלכות ברכות ה"ז; טוש"ע סי' ר"ב סט"ז י"ח.
2. ד"ו דף ח, ב; ד"ב עמ' 58.
3. הובא בספר הנר, ברמב"ן וברשב"א כאן.
4. בסוגיין. כה, ב, מדפי הרי"ף. וכ"פ הרשב"א בחידושו ובתשובתו ח"א סי' ת.
5. ה"ז וכ"פ ר"ח וע"ע טוש"ע אריח רב, יח.

ותמיה להו לבתראי דהא בפלפלין א' בגמ' דחייב בערלה, אלמא עץ הוא וב"פ העץ ברטיבא ה"ל לברוכי.

ולדין מסתבר כשיטת דרבבא. וטעמא דמילתא משום דלא נטעי ליה, עיקר נטיעה, אדעתא דאכלי להו ברוטביהו אלא לעשות תבלין וליבשן. וזהו עיקר נטיעה. אלא דאיכא אינשי דאכלי להו הכי, ואדעתא דהחיא אכילה נמי קא נטעי, ואע"ג דלא זה הוא עיקר נטיעתו. הילכך כיון דלאו עיקר נטיעה אדעתא דאכלי ליה ברוטביה לא מברך עלה ב"פ העץ אלא ב"פ האדמה. כשות"א דנצפ"א וכדברינ"א. דכיון דלאו עיקר נטיעה משום שותא, כיון דנטעי ליה נמי אדעתיה מברך עליה ב"פ האדמה. וכן הלכתא. וה"נ פלפלין.

ושמעין מהא שמעתתא דכל מיני רקוח מברכים על עיקר מלתייהו ופוסר השאר המעורב בהן, כגון רקוחין דבוטמין ולוזין, דמברכים עלייהו ב"פ העץ. ואידך תערובות פטירי. וכן כל כיוצא בהן. ברם, מרקחת אגוזים רכים קטנים, דעבדי ליה מקמי גמר גדולים, לא מברכי עלייהו ב"פ העץ, דהא לאו אדעתא דהכי נטעי ליה אינשי כלל. ומסתברא דלא מברך עלייהו אלא שהכל, כקורא דדקלא. דאע"ג דאמ' למיכליה, כיון דלא נטעי ליה אינשי אדעתא דהכי כלל לא מברכי עליה ב"פ האדמה אלא שהכל בלחוד. ה"נ ל"ש.

[לט, א] פי' גאון פת צנומה בקערה פת פתות ויוצקין עליה מים רותחין ואין נימוח ויש עליו תואר לחם: בין שיש בהן כזית בין שאין בהן כזית. ולשון צנומה מ"ל צנומות דקות: כלומר קטנות ודקות. ואיכא למימר נמי צונמא, שהוא הסלע היבש. וצנומות ג"כ יבשות, שאין בהן לחות. וה"נ צנומא שהיא יבשה ופתתו אותה פתיתים דקין ושורין אותם בקערה. וקאמר רב חייא דאע"ג דהויא פתיתים ואיכא פיתא אחרינא דלאו פתיתים אי בעי לברוכי על פת צנומא מברך.

6. רב"ס, הובא בספר הנר; הרשב"א המאורות והמאירי בשם הראב"ד, רבינו יונה, הרא"ש ס"ס ו', סמ"ק סי' קנא; הרשב"ץ.

7. רבינו יחזקאל כתב בפלפלי: לפי שלא נטעוהו אדעתא שיאכלם רכים.

1. כ"פ רבינו חננאל, הובא בראשונים בסוגיין הראב"ד בהשגות על הרי"ף, והרמב"ן. אבל רבינו יונה, כ"ו ע"ב מדפי הרי"ף, כתב דמייירי באין בו תואר לחם. וכ"פ הריטב"א בהלכות ברכות פ"ב א'.

2. בראשית מא, כג.

3. לא מצאתי לו חבר בזה.

4. כפירוש רש"י רמב"ן ושמ"ש שם. וכ"כ הערוך.

הרב ישראל מרדכי פלס

הקדמת הסמ"ק – קראקא שנ"ו*

ספר עמודי גולה

הנקרא ספר מצות הקצר

...עם הגהות חדשות גם ישנות ומראה מקום מהפוסקים... ככל אשר נדפס בקרימונא.

ותהי ראשית מלאכתו היום יום א' כ"ז סיון שנת גיל'ו ברננ"ה לפרט קטן.

נדפס פה ק"ק קראקא...

ועתה נתחדש ונתוסף בספר הזה תועליות גדולות הערך, על ידי שני אנשים אשר מעולם אנשי השם, אלופי התורה: ארי שבחבורה, עליו תלוי כל שליטי הגבורים, נר ישראל וקדושו, הנע"ל מהר"ר מנחם בן הר"ר יצחק ז"ל ה"ה, ריש מתיבתא דק"ק קראקא, ובנו הותיק, פלפלא חריפתא, סיני ועוקר הרים, הנע"ל מהר"ר משה יצ"ו. לא נתנו מרגוע לנפשם עד הוציאו לאור תעלומות הספר, לבער מקרב קוצי הטעיות בפנים ובהגהות. גם בכמה מקומות בהגהות גרעו והוסיפו, והחליפו סדר ההגהות, כפי הכרח הענין, ועל פי כמה וכמה העתקות ספרי סמ"ק כתובים ישן נושן, ועל פי חפוש ועיון רב בסמ"ג ובשאר פוסקים, עד אשר עשאוהו מנופה ומסולת כסולת נקייה מכל טעיות ושבוש ובלבול. וכאשר יצורף אל דפוס שקדמי, ימצא יתרונו כיתרון האור מן החושך.

וליהות כי כל הארצות הללו מתנהגים בהוראותיהם על פי ספר שלחן ערוך, שיסד הגאון מהר"ר קארו ז"ל, ועל פי המפה אשר פרש עליו הגאון מהר"ר משה רבי איסרליש ז"ל בהגהותיו עליו, על כן בכל מקומות מהספר אשר הוא מתנגד לפסק השלחן ערוך, נכתב שם בכתב קטן פסק הש"ע, כדי שהקורא בספר הזה לא יהיה נבוך מלפסוק כנגד

הערות

* כמה מעלות טובות להקדמה זו עלינו: ראשית יש בה תיאור יגיעתם של גדולי הדורות הקודמים בגשתם אל הקודש להוציא לאור מהדורה מתוקנת של חיבור מספרי הפוסקים שקדמו להם. שנית, יש בה ענין שנוצר בדברי בעל מגן אברהם שנלמדו בישיבתנו בשנה האחרונה וראה בהע' 15. רבות התלבטנו אז מיהו "מהר"ם בהקדמת סמ"ק הנזכר במג"א, עד שמצאנו הקדמה זו. ושלישית, מצאנו בה תקנת לימוד יומית, כעין התקנות שתקנו גדולי דורותינו.

1. סמ"ק מהר" קרימונא, ש"י (ראה הדפוס העברי בקרימונא עמ' 187).

2. שנת שנ"ו לפ"ק. בסוף הספר נאמר שההדפסה נסתיימה "לפרט ובפ" להוריש גוים גדולים ועצמיים ממך מפניך להביאך לתת לך את ארצם נחלה כיום הזה", כלומר בפרשת ואתחנן באותה שנה.

3. כלומר: ישווה, ע"י שיצרפו אותם ויניחום זה ליד זה.

4. הוא הרמ"א (=ר' משה איסרליש), ועל שם אביו, ר' איסרל, נקרא: איסרליש, כלומר: [בנו] של איסרל.

5. הסמ"ק.